

III. DERS

Dünya-içinde-olmak, fiziksel – zihinsel ayrımından önce gelir. Bu ayrım düşünseldir. Ponty'ye göre, beden olarak insanın benliği, görüngübilimsel-ontolojik kendi-için-şey'dir. Sartre'da kendi-için-şey, özne'nin deneyim ve düşünce dünyası iken, kendinde-şey nesnel dünyadır. İnsan, kendini nesne olarak görmez. Ponty'ye göre, bu uzlaşmaz bir ayrım değildir. Ruhsal-fiziksel-nedensel ilişkilerin sonradan “uydurulmuş” şeyler olduğunu savunmaktadır. Sıradan bir bilinç, beden deviniminin nedeni olarak ruhu görmez. Kendi bedeni ve ruhunu birbirleri ile nedensel ilişki içerisinde olan iki ayrı şey olarak görmez. Bu ayrım, düşünümün bir ürünüdür. Bir başka deyişle, bu, felsefeye ait bir şeydir. Beden ile ruh arasındaki ayrım dolaysız deneyimin sonucu olarak açığa çıkmaz. İnsanın kendi bedeni ile olan ilişkisi, ruhun yönettiği bir aygıt olarak beden anlayışına dayalı değildir.

Bedenin kurduğu ilişkiler bileşik bir alandır. Pre-reflektif durum betimlenirken egzistansiyalist terminoloji kullanılmaktadır. Fenomenoloji, betimleme olduğu için, düşünce-öncesi deneyimler üzerine ifadeler bir refleksiyon değildir. Özne, ontolojik olarak nötr bir alanı konu edinmektedir. Bu alanda tözsel ayrılaşma ya da ilişki söz konusu değildir. Bu bağlamda dünya, insanın yöneldiği anlamlı bütünlüktür. Dünya, ne ise odur. Dünya-içinde-olmak, öznenin dünyada olmasıdır. Dünya, anlam bütünlüğüdür. Düşünce, uzamsallık vb. tözsel olarak verilmiş değildir. Ponty, zaman zaman bir alanın diğerine üstünlüğünü değil, alanların birlikte ele alınmalarının gerekliliğini savunmaktadır. Alanlar birbirlerinin varlığı için zorunlu koşullardır ve birbirlerini dışlamazlar. Beden, hem algılayan hem de algılanan olarak kendisini araç olarak kullanır. Beden, yaşayan diyalektiktir.

Dünya-içinde-olmak'ın diyalektik yapısı kendini bütün olarak oluşturur. Dünya-içinde-olmak, varoluşsal yapının kendisidir. Egzistansiyel olarak birliktelik biçiminde ‘yaşanan’ şey, düşünüm sonucu ayrılaşmaktadır. Bu, doğru yorumlandığında, bir şey ile o şeyin algısı arasındaki ilişkiye dayalı olarak düşünüm-öncesinde kesin bir ayrım yapılamadığı, ancak farklılığın da ortadan kaldırılamadığı açığa çıkmaktadır. Dış dünyanın varlığına ilişkin bir tartışma, düşünsel alana ilişkindir. Bu, sıradan olan ilişkiyi bozup, dünya ile ‘ben’ arasındaki kesintisizliğe set koymaktadır. Kesintisizlik, ‘ben’in yazgısı olarak vardır. Nerede ‘ben’ bitiyor ve nerede ‘dünya’ başlıyor sorusu kesin bir ayrıma dayalı bir ifade ile yanıtlanamaz. Doğru, zihinsel süreçler ile bir ‘iç-insan’ın sahiplendiği bir şey değildir. Varolan dünyadan ayrı düşünülen ve kendi başına varolan zihinsel süreçlerin ‘doğru’su söz konusu değildir. Dünyada beden tinsel-özne olarak açılmasıyla beden diğer şeyler gibi

algılanmadığı açığa çıkmaktadır. Bedenim ile belli bir uzaklıkta karşılaşmam, sadece algılanan bir şey değildir; aynı zamanda algılayandır. Bir ölçü aleti kendini ölçemez; zaten içinde ölçülecek olanı barındırır. Tensel-özne kendine nesne olarak görünmez. Bir ölçme aleti, ilke olarak herhangi bir şeyin kendi ölçme birimi ile aynı olup olmadığını gösterir. Algılayan, algılama sürecinde kendisini algılayamaz. [Özne, dünyaya ait değildir; dünyanın sınırındadır = Wittgenstein] Özne olarak özne, algının nesnesi değildir. Özne olarak özne, dünyanın parçası da değildir. Dünyanın parçası olmak ile dünya-içinde-olmak farklıdır. Özne, dünyanın tanığıdır. Özne, özne olarak, dünyanın algılanmasını olanaklı kılar. Bizim görsel alanımızda gözün algılayışının nesnel gözlemcisi yoktur. Göz, kendini göremez. Öznellik bu yönüyle dünyanın parçası değildir. Beden, tensel bir beden iken bir nesne değildir. Tensel-özne ile nesnel dünya karşılıklı ve kompleks bir ilişkidir.

Bedenimin teni dünya tarafından paylaşılmaktadır. Bir şey tensel ise hem algılayan hem de algılanandır. Beden ve dünya birlikte algılanmaktadır. Dünyanın bizi yansıtması, diyalektik ilişki içerisinde çözümlenmektedir. Görüyorum, çünkü gördüğüm üzerine düşündüğüm için değil, bir şeyi gördüğüm için; dokunuyorum, çünkü dokunduğumu düşündüğüm için değil, dokunduğumu hissettiğim için. İnsan, aynada bir nesne olarak belirir; ancak bu fenomenolojik olgunun tersine çevrilmesidir. Algılayan, algının içindeki algılayana içkindir; çünkü 'ben' hem algılayandır hem de algının kendisidir. 'Ben', özne olarak görünmeyendir. Kendini algılama deneyimi, bir tür içkinliğin dışında değildir; bir görünmeyen de biter. Bu görünmeyen, algılayan ve algılanan olan 'ben'in belirsizliğidir.

Algılanan dünya, dünya ile ilgili yapıp etmelerimizin bütünüdür. Bütünü algılamak yönelimsellik ile açıklanır. Algı ve algılanan dünya, öznenin soyut biçimde anlaşılabilir. Özne, fiziksel bir öznedir. [X Kant □ Aşkınsal Özne]

Tensel-öznenin dünyayı algılayıştaki katkısı nedir?

Şeylere ilişkin perspektifler kendilerini 'ben'e sunarlar. Her perspektifin olanaklılığı iki gerçekliğe dayalıdır: Onlar aynı nesneye ait bakış açılarıdır ama sayısal ve niteliksel olarak farklı konumlarla olanaklılık kazanırlar. Bakış açısı ya da görünüm, algılayana sunulandır. Algı söz konusu olduğunda profilin olanağı, onun aynı nesnenin profillerinden biri olduğunun bilinmesini zorunlu kılar mı? Profilleri algılayan ve bunları nesneye yükleyen bir özne olmak, nesnenin bu profilleri sunması ve öznenin de bunların sayısal olarak farklı ancak aynı nesnenin profilleri olduğunun ayırıcılığında olması anlamına gelir.

Felsefi gelenek içerisinde konumlandırıldığında, beden zihinden ayrı düşünülmemesinin gerektiğini savunmaktadır. Bu gelenek, Nietzsche’de de izlerini bulmaktadır. Zihin – Beden ayrımı Descartesçı gelenekte belirginleşmektedir. Ponty, özne – nesne düalizmini aşmaya çalışır. Felsefi gelenekte Nietzsche, bedeni yaşam kaynağı olarak gören düşünürlerden biridir. Ponty, “Algının Fenomenolojisi”nde geleneksel ikilemi çözmeye çalışır. Bedeni bir tensel-özne olarak kurgulamaktadır.

Tensel-özne ←→ Dünya

Karşılıklı bir enkarnasyon vardır. Diyalektik bir ilişki söz konusudur. Dış dünyanın bütünüyle düşünen öznenin ayrı tutulması bir mittir.

Uşçuluk ve deneyiciliğin bu konudaki zaaflarını sıralamaktadır. Descartes’ta başlayan zihinsel alanı fizik alandan üstün tutma tavrını Ponty reddetmektedir. Rasyonalizm, algının gerçekte nasıl anlamlı olduğunu açıklayamamakta ve sadece yargı gücünü ön plana çıkartmaktadır. Varoluşsal deneyimi ve anlamlı yargıyı bir kenara atmaktadır. Kartezyen tavırda anlamlı yargının hesabı verilememektedir. Yargının nasıl anlamlı olduğu açıklanamamaktadır. Varoluşsal deneyimden bağımsız olarak zihnin de böyle bir gücü yoktur.

Empirizmin zaafı nesne ile edim arasındaki içsel ilişkiyi devre dışı bırakmasıdır. Algı, sadece organların işlevinin sonucu değildir. “Ben”, duyum organları ile bütünüyle algılar. Bütünsel bir yapı söz konusudur. Sadece nedensel ve bilimsel açıklama çerçevesi “anlam” açıklamasına yetmemektedir. Duyu organları lokalize edildiğinde, birbirlerinden ayrıldıklarında eylemin kendisinin nasıl bir anlam kazandığı açıklanamaz.

İlk yaklaşımda bilinç çok güçlüyken ikincisinde çok zayıftır. Empirizm, aradığımızı bilmemiz gerektiğini bulamamaktadır. Böyle bir durumda neyi arayacağımızı bilemeyiz. Rasyonalizm ise araştırmanın gerekli olmadığını söylemektedir.

Geleneksel metafizik anlayışı böylelikle devre dışı bırakılır ve pre-reflektif deneyim öne çıkarılır. Bedenin yaşam deneyimleri fenomenolojik olarak betimlendiğinde, öznenin nesneden, zihnin de bedenden ayrı tözler olarak düşünülmesinin olanaklı olmadığı görülmektedir. Tensel-özne dışında, davranışın anlamlılığının anlaşılması olanaksızdır. Bizim bedenselliğimizde bir anlam açığa çıkmıyorsa herhangi bir anlam yoktur. Bedensel-özne enkarne bir bedendir. Beden, hem düşünen hem algılayan bir şeydir. Birey, sadece beden değil, tensel-özne’dir.

Algı, tensel-öznenin kurgulanışında varlık ile olan ilişkiyi açıklamaktadır. Algı, temsili algı kuramı gibi ele alınmaz. Edim ile algı arasında karşılıklı ilişki vardır. Her algısal alışkanlık bedeninin doğal olarak yaptığı bir şeydir. Algı edimi ile gözlemlenen şey arasında bir ayırım söz konusu değildir. Bir şeyi pasif olarak görmek ve onu yorumlamak değil, daha komplike ve belirsiz(çok anlamlı) bir ilişki söz konusudur. Arı bir duyum / nesne olamaz. Pasif bir biçimde, kaynağı belli olmayan veriler almayız. Algı, anlamlı bir bütün olarak ortaya çıkar. Algı, duyumsal bir pasiflik değil, yaratıcı alıcılıktır. Bizim bedensel bütünselliğimiz algıda aktif bir işleve sahiptir. İnsan, duyumsal imgelem karşısında pasif olsaydı, bir şeyi farklı perspektiflerden görme olanağı olmayacak ve algı ne ise o şekilde verilecektir.

Bir şeyin anlamlı olarak algılanması, bütünselliği gerektirir. Dünya bütünüyle “iç”tir ve “ben” de bütünüyle “dışarı”dadır. Algılayan özne’de iç ve dış arasında sürekliliği olan bir ilişki vardır. Bu karmaşık yapı, zihin – beden ayırımı ile görülemez. “Ben”, hem dünyayı oluşturur hem de dünya tarafından oluşturulur. Anlamlı-algı, farklı perspektiflerden algılama olanağını içerir. Beden, bir iletişim aracıdır. Tensel-özne ile dünya, hem sürekliliği olan bir ilişki içindedir hem de tensel-özne bu ilişkiyi anlayan olarak varolmaktadır. Bu, karşılıklı bir ilişkidir ve tözsel bir ayırım değildir. İnsan, bedeni ile bir “birlikteliğe” doğru yürür. Beden ile her zaman beraberizdir. Özne – nesne ayırımı bağlamında bakıldığında beden yönetilecek bir şey gibi görünür; oysa her edimde bedenimiz ile birlikteyizdir. Algı ile edim birbirine bağlantılıdır ve bir çeşit ön-bilgi bu eyleme anlamlılığını vermektedir. Böyle bir yönelimin zihinsel tasarımının olmasına gerek yoktur; beden, pre-reflektif olarak eylem içerisinde.

Bedenin kendi çevresi ile olan entegrasyonu, beden-zihin ayırımı ile açıklanamaz. Bedenin bu yönelimi ve entegrasyonu düşünsel değildir. Çevreye tepki vererek oluşan pre-reflektif bir durum söz konusudur. Öğrenme edimi, ancak pre-reflektif özü ile olanaklıdır. Öğrenme ediminde dünyaya yönelmişliğimizi empirizm ile rasyonalizm açıklayamaz.

Bizim öznelliğimiz ulaşılamaz, özel bir zihinsel alan değildir. Tensel-özne, aynı zamanda kamusal bir alandadır. Bedenin bir dili vardır. Beden, bir iletişim aracıdır; duygular ve düşünceler ulaşılamaz olan düşünselliğe ait değildir. Tinsel dünya neden, bedensel dünya ise sonuç değildir. Beden ile düşünmek söz konusudur.

Benim şeyleri algılamam ile kendime ait bilgim arasında ayırım yapılamamaktadır. Bu paradoksu anlamak ve ona tahammül etmek gerekli olan felsefi tavidir. İnsan, bir ilişkiler ağıdır.

Beden ile düşünmek, beden ile konuşmak ve beden ile iletişimde olmak, insan varoluşunu açımlayan tensel-özne'nin açılımıdır. Bedeni zihinden ayrı düşünmek, kültürel sonuçları da olan düşünsel bir ayrımdır. Bedensel bir özne olarak dünyadayızdır. Descartesçı "cogito" bir mittir. "Ben"e yakın olan benim bedenimdir. Descartes'a göre ise Ben'e yakın olan benim zihnimdir.